

MI ÉS MÁSOK*

NYIKOLAJ SZERGEJEVICS
TRUBECKOJ

Az eurázsianizmus eszmei mozgalma először az orosz emigránsok körében és körülményei között nyilvánult meg, majd vált kikristályosodott eszmévé. Az orosz emigráció politikai jelenség, a politikai események közvetlen következménye. Az orosz emigránsok bármennyire is törekszenek arra, hogy kivonuljanak a politikai életből, még sincsenek abban a helyzetben, hogy ezt megtehessek, hiszen nem hagyhatnak fel az emigráns léttel. A menekült-állapot lényegét a bizonyos politikai események következtében fellépő pánik formálja: amint a pánikot kiváltó okok megszűnnek, akkor a menekült – jóllehet amennyiben csupán az – hazatérhet. Az emigráció lényege nem más, mint a végső határokig kiéleződött, kibékíthetetlen ellentét, amely a társadalom egy részének meggyőződése, valamint a kormányzati körök hitvallása között feszül: ha a közöttük lévő nézetkülönbség nem zárul le, úgy az emigráns nem térhet haza, még akkor sem, ha a pánikot kiváltó okok (terror, éhezés, nélkülözés) részlegesen elrendeződtek. Márpedig a hazatérés mindenki dédelgetett álma, így a menekültek minduntalan egymást faggatják kíváncsiskodva, hogy megszűnt-e már az, ami pánikot idézett elő bennük, s mikortól számíthatnak arra, hogy az többé rájuk nézve nem hordoz magában semmiféle veszélyt. Ezzel szemben az emigránsok azzal kapcsolatos kérdésekkel gyötrik egymást, hogy vajon miféle kormány lesz az, amely elvi nézetkülönbségeiket lényegtelennek fogja tekinteni. Éppen ezért a politikai jellegű kérdések állandó beszédtemát jelentenek, és nem mennek ki az orosz emigránsok fejéből. Ez az oka annak, hogy az emigránsok legfőbb akarataik ellenére sem tudnak teljes egészében leválni a politikáról; s éppen ezért az emigrációban élve minden egyes eszmei irányzathoz saját politikai szemléletük felől közelednek. Természetesen ugyanebből a nézőpontból közelít meg az eurázsianizmust is. Kérdéseket tesznek fel az eurázsianistáknak: „kik vagytok ti, jobb- vagy baloldaliak, esetleg középen állók? Monarchisták vagy republikánusok vagytok-e? Demokraták vagy arisztokraták? Konstitucionalisták vagy abszolutisták? Szocialistáknak avagy a polgári rend híveinek tartjátok magatokat?” De amikor kérdéseikre nem kapnak egyenes választ, akkor emögött valamilyen mélyen rejtett titkos cselszövést gyanítanak, vagy megvetéssel vonogatják a vállukat, és minden efféle „mozgalmat” tisztán irodalmi irányzatnak vagy pusztán különbségnek nyilvánítanak.

AZ OROSZ ÉRTELMSÉG KÉT ÚTJA

Minden ebből fakadó félreértés, a közös nyelv nem találásának oka abban rejlik, hogy az eurázsianizmus a politika és a kultúra kapcsolatának problematikáját teljesen másképp veti fel, mint amihez korábban az orosz értelmiség hozzászólt.

* A szöveg – amelyet kissé rövidítve közlünk – először a *Евразийский временник (Eurázsiai Évkönyv)* című berlini periodika IV. számában jelent meg, 1925-ben, a 66–81. oldalakon. A szerző hasonló szövegeire lásd még Nyikolaj Szergejevics TRUBECKOJ: *Dzsingisz kán hagyatéka*, ford. PÁLVALFI Lajos és mások, Attraktor, Máriabesnyő, 2011. Vö. még *Oroszország és Európa. Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény*, szerk. Ljubova SISELINA – GAZDAG Ferenc, ford. BAZSÓ Márton, Zrínyi, Budapest, 2004. (A Szerk.)

Nagy Péter kora óta két eszme, avagy pontosabban két eszme-komplexum – „Oroszország mint európai nagyhatalom” és „mint európai civilizáció” – létezik minden orosz értelmiségi tudatában (ennek a szónak a tágabb értelme alatt „minden képzett embert” kell értünk). Az ember „irányultságát” jelentős mértékben ehhez a két eszméhez való viszonyulása határozza meg. Két egymással élesen szembenálló embertípus létezett. Az egyik Oroszországot mindennél értékesebbnek tartotta európai nagyhatalomként. Ők azt vallották, hogy *bármilyen áron* – még ha ennek az ára a nép és a társadalom teljes leigázása, az európai civilizáció felvilágosult és humanista hagyományainak teljes megtagadása – *erős európai nagyhatalmat kell teremteni Oroszországból*. Ezek a reakció képviselői voltak. Másoknak az európai civilizáció „haladó” eszméi mindennél többet jelentettek; ők azt mondták: *bármilyen áron* – még ha ennek az ára az államhatalom és az orosz nagyhatalmiság elutasítása – *nálunk, Oroszországban valósuljanak meg az európai civilizáció eszméi* (azaz egyes vélemények szerint a demokrácia, mások szerint a szocializmus), azaz tegyék haladó, európai állammá! Ezek a radikális társadalmi haladás képviselői voltak.

Nyikolaj Szergejevics
Trubeckoj herceg
(1890–1938)
(Wikimedia Commons)

A tragédia abban rejlett, hogy egyik irányzatot sem lehetett az orosz élet körülményeinek megfelelően maradéktalanul véghezvinni. Mindkét oldal a másik belső ellentmondását és gyengeségét vette észre, azonban azt nem látta, hogy ő maga ugyan ezen hiányosságokkal küzd. A reakció sok tökéletesen értették, hogy ha kieresztik az orosz demokrácia vágját, vagyis – az európai nézőpontból szemlélve – félvad, paraszti őserőt, akkor a haladók ezzel megsemmisítő csapást mérnek az Oroszországban lévő európai civilizációra. A haladók a maguk részéről helyesen mutattak rá arra, hogy ahhoz, hogy Oroszország megőrizze a helyét „az európai nagyhatalmak koncertjében”, az is szükséges, hogy a belpolitikában felzárkózzon a többi európai állam szintjére. Ám magától értetődően sem a reakció sok, sem a radikálisan haladók nem fogták fel saját nézeteik utópisztikus voltát és önmaguk belső gyengeségét. Persze ott voltak az „arany középút”, „az észszerű konzervativizmus”, „a mérsékelt liberalizmus” képviselői is, akik a nagyhatalmi patriotizmust a liberális belpolitika követelményével kötötték össze. De végsősoron az orosz művelt társadalom e része is utópiában élt. Mindkét alapeszme, amelyek egymással különféle kombinációiban létrehozták az orosz politikai irányzatok összes válfajait, még egyszer: az orosz nagyhatalmi eszmeiség és az európai civilizáció ideáljainak orosz talajon való megvalósításának eszméit, már gyökereikben mesterségesnek bizonyultak. Mindkét eszme Nagy Péter reformjainak eredménye volt. Péter erőszakosan vezette be újításait, nem kérdezve meg az orosz népet arról, akarja-e őket egyáltalán; és éppen ezért mindkét eszme, amely a cár reformjaival létrejött, az orosz nép számára eredendően idegen maradt: nekik Oroszország európai nagyhatalomként vagy az európai haladás eszményképei semmit sem mondtak. Egyik oldalról Oroszország európai nagyhatalmisága, és másrésztől az orosz nemzeti elit európai felvilágosultsága elég hosszú ideig ki tudtak tartani az orosz talajon, a néptömegek erőltetett hallgatása és passzivitása mellett. Ám amint megmoccant ez a néptömeg, amely Oroszország összes építményének természetes alapját alkotta, mindez elkerülhetetlenül rést kellett hogy üssön rajta, és az építmény elkezdjen beomlani.

Az orosz „irányzatok” közötti vita, amely lényegét tekintve tehát Oroszország európai nagyhatalmiságának eszméi és az európai haladás eszményképeinek különböző kombinációiként jelentkezett, éppen ezért volt meddő és üres. A mérnökök nem az általuk készített emelvényre alapozták az épület falait, és arról vitatkoztak, milyen tetőt lenne jobb ácsolni, miközben elfelejtkeztek arról, hogy megvizsgálják, ezeket a dobogókat – amelyeken a vita zajlott – hogyan és kinek a számára hozták létre. Az emelvények étellel telinek tűntek, de mihelyst mozogtak, az épület falai megrepedeztek, majd beomlottak, maguk alá temetve a mérnökök egy részét, így hát a tetőről szóló vita teljesen értelmét veszítette.

Ezeket a kérdéseket sokáig az ismert kulturális-történelmi felfogások előfeltételeinél vitatták meg, amelyek a Péter utáni időszakban kerültek bele a művelt orosz társadalom gondolkodásába, de alapvetően az orosz nép számára idegenek maradtak. Amikor már nem hittek az európai kultúra egyetemességében és annak feltétel nélküli értékében, valamint „a haladó világ törvényeinek” mindenkire nézve kötelező voltát sem ismerték el, akkor e politikai kérdések számára új kulturális-történelmi alapokat kellett keresni. Az eurázsianizmus nemcsak a régi, orosz irányzatok politikai meggyőződését utasítja el, hanem azt a kulturális-történelmi kontextust is, amellyel ez a nézet a régi irányzatok híveinek tudatában összefonódott. A jobboldaliak, a baloldaliak, a mérsékelték, a konzervatívok, a forradalmárok, illetve a liberálisok közül mindenki kizárólag a Péter utáni Oroszország és az európai kultúra fogalmi szférájában forgott. Amikor a kormányzás egyik vagy másik formájáról beszélnek, ezt pontosan az európai kultúra vagy európai útra tért, Péter utáni Oroszország kontextusában képzelik el; a változtatásokat és a reformokat, vagy a politikai eszméket, amelyeket szükségesnek tartottak a politikai rendszerbe bevezetni, ugyan kritikával érintették ezt a rendszert és ezeket az eszméket, de a kulturális kontextust magát nem. **Az eurázsianizmus számára a kulturális átalakítás a legfontosabb, enélkül a politikai rendszer megváltoztatása lényegtelen és haszontalan.**

AZ EURÁZSIA-ESZME NEM REAKCIÓS GONDOLAT

Minden egyes állami lét keretein belül élő nép kultúrájában benne foglaltatnak a politikai eszmék vagy tanítások. Ezért az új kultúra létrehozására irányuló felhívás többek között új politikai ideológiák kidolgozását is magában foglalja. E tekintetben félreértésen alapulnak azok a szemrehányások, miszerint az Eurázsia-eszme politikai indifferenciát hirdetne, közömbös lenne a politikai kérdések iránt. De nem kisebb tévedésként gyakran az is előfordul, hogy az eurázsianizmust valamilyen régi eszmei-politikai irányzattal azonosítják.

Az Eurázsia-eszme elutasítja az európai kultúra megfellebbezhetetlen tekintélyét. De mint ahogy az európai kultúra felfogásával a „haladást” szokás összekötni, úgy a többség számára az eurázsianizmus reakciós irányzatnak tűnik. Az eurázsianizmus az orosz nemzeti kultúra követelményével áll elő, és határozottan kijelenti, hogy az elképzelhetetlen a pravoszlávia nélkül. Ez megszokott asszociációként sokakban ismételt az „egyeduralom, pravoszlávia, népiség” hírhedt formulájának emlékét hívja elő, és még jobban megerősíti azt a meggyőződést, mintha az eurázsianizmus az orosz reakciók régi ideológiájának új kiadása lenne. Ennek az illúzióknak nemcsak a baloldaliak, hanem nagyon sok jobboldali is befolyása alá került, akik igyekeztek az eurázsianizmust „kisajátítani”. Csakhogy ez komoly félreértés! Az „egyeduralom, pravoszlávia, népiség” képlet az orosz jobboldal ajkán világos jelentést kapott. Szigorúan mondván, minden ilyen formulát szabadon lehetett helyettesíteni csupán egyetlen szóval, az „egyeduralommal”. Uvarov gróf „a népiséget” egyenesen úgy határozta meg, mint az egyeduralom pravoszláviával történő egyesülését.¹ A kormányzati reakció képviselői „pravoszlávia” alatt a zsinati-szinódusi vezetésű ortodoxiát értették. Az orosz reakciók „orosz szellemisége” nem jut messzebb a hamis, álnépies frázispufoztatáson, egy legfelsőbb szinten elrendelt „du Russe kakas”² 19. századi bugyuta orosz metszetein, amelyek alól kilátszik a porosz mündér és a katonai díszmustra helyszíne, s minden „pravoszláviájuk” kimerül az ünnepnapok főpapi liturgikus szertartásaiban.

Számukra azonban pravoszlávia, a népiség nem több, mint az egyeduralom hatékony és hagyományos tartozéka. S csak az egyeduralom jelenik meg független értéként. Az orosz múltban eszménykép után kutatva, a reakciók

1 Uvarov Szergej Szemjonovics [gróf (1786–1855)] a 19. század első felének meghatározó orosz államférfija, közoktatási miniszter, a Tudományos Akadémia elnöke volt. A [szlavofil] „pravoszlávia, egyeduralom, népiség” híres formulájának szerzője, ami az állami ideológia és a birodalmi Oroszország közoktatásának elvévé vált, amit egyébként maguk a cárok sosem proklamáltak.

2 Du Russe (francia) = Oroszország. Kakas: rituális állat, népi hímezések, törölközővégek, szőttek gyakori motívuma. (A Ford.)

III. Sándor vagy I. Miklós uralkodásának idején találják meg ezt. Mindez magától értetődően nemcsak hogy nem visel semmiféle közös vonást az eurázsianizmussal, hanem egyenesen szemben áll vele. Az Eurázsia-eszme az orosz nemzeti kultúrát saját jelszavaként hirdeti, és eszmeileg ellök magától minden Péter utánit, szentpétervárit, egyszersmind eltaszítja az orosz történelem birodalmi-szinódusi szakaszát.

A mély, össznépi pravoszláv vallási érzelem, amelyet a tatár iga izzó ereje olvasztott bele az orosz cár hatalmába és Batu kán *uluszát* [az Arany Horda területe, „birodalma”] pravoszláv moszkvai állammá alakította át – mindez az eurázsianisták szemében az orosz történelem fő értéke. Az eurázsianizmus úgy tekint a birodalmi egyeduralomra, mint a Péterig tartó időszak igazi nemzeti monarchiájának vadhajítására (amiről itt szó van, az természetesen az egyeduralom egyházi jellegére vonatkozik és nem külpolitikai vívmányaira, amelyek bizonyos szakaszokban nagyszabásúak voltak), időközben ugyanis elszakadt attól a „vallási léttől”, amely a régi Ruszban a cári hatalom szellemi pillére volt s a cár személyében találta meg a maga hű oltalmazóját, de később, a birodalmi egyeduralom idején egyértelműen a rabszolgaságra és a katonaságra támaszkodott. Az eurázsianizmus tehát nem tud kibékülni azzal, hogy a pravoszláviát az egyeduralom egyszerű kellékévé változtassák és a „népiséget” bürokratikus szólamná alakítsák. Valódi pravoszláviát, pravoszlavizált életmódot, „vallási lét” alapján nyugvó igazi nemzeti kultúrát követel, és kizárólag olyan monarchiát nevez eszményképének, amely a nemzeti kultúra szerves következményeként jelenik meg.

ELLENTÉT A NARODNYIKOKKAL

Az eurázsianizmus egyértelműen tagadó hozzáállása a birodalmi Oroszországhoz, valamint az igazi népi sajátosság értékének kihangsúlyozása más félreértést is szülhet, nevezetesen, hogy az eurázsianizmust a forradalmi narodnyikmozgalommal azonosítják. Az eurázsianizmus azonban ettől a mozgalomtól is merőben különbözik. Bárhogy is vesszük, az orosz forradalmi narodnyikmozgalom mindig is a szocializmus egyik válfajaként jelent meg. Márpedig **a szocializmus a latin–germán kultúra szülötte, eszmeileg tehát teljesen idegen az eurázsianizmustól.**

A narodnyikok ún. „orosz sajátossághoz” való viszonya gyökeresen különbözik az eurázsianizmus ugyanezen eredetiséghez való hozzáállásától. A narodnyikmozgalom csak bizonyos elemeket válogatott ki a népi létből, annak reményéből és ideológiájából: az *obscsina* [földközösség] gazdálkodást, a faluközösségi gyűléseket, az *artyel*-alapot [közösen megművelt földterület], a „föld és szabadság” eszméjét, a racionalista szektánszágot, az „urak” ellen irányuló rejtett gyűlöletet, a betyárénekeket stb. A lét ezen elemeit, világnézetét és gondolkodásmódját történelmi kontextusukból kiszakították, idealizálták, majd kinyilvánították, hogy csak ez az igazi nemzeti létezés, minden mást félresöpörtek. A válogatást természetesen a szocializmushoz illeszkedő jegyek alapján végezték el. Minden, ami a nép életmódjában és világnézetében ennek a szemléletnek nem felelt meg, az főként az „elmaradottság” és a „néptömegek tudatlanságának” részeleméhez kötődött, így kijelentették, hogy az iskola és a propaganda eszközével kell felszámolni. Az iskolának és a propagandának azokat a vonásokat kell beleoltania a népbe, amelyeknek „híján van”, de amelyek a „Nyugat haladó országainak demokráciájában” jelen vannak. A narodnyikok a jövőbeli Oroszországot mintaszerű demokratikus köztársaságnak képzelték el példátlan széleskörrel rendelkező parlamentarizmussal, ami majdhogynem a serdülők mindkét nemére arányosan kiterjesztett általános választójoggal bír, valamint az egyház államtól való leválasztását, nemcsak az állam, hanem a magánélet teljes szekularizációjával.

Ez az eszme a latin-germán kultúra teljes átvétele, az orosz sajátosság szerepe csupán annyi benne, hogy a földosztást a munkahasználati jog alapján képzelik el, de ez az állami keretek közt bevezetett felosztás csak távolról emlékeztet az orosz falu világára. Ily módon a narodnyikok számára ez a sajátosság mintegy

Nyugat
– Siegfried a *Nibelungenben*
(Fritz Lang, 1924)
(<https://cinematicfilmblog.com>)

csak az ugródeszka szerepét tölti be ahhoz, hogy a nivelláló európaizáció ölelő karjaiba ugorhassanak. A „nép közé járás” mozgalma végül mintegy külön taktikaként, sajátos átvételként jelenik meg ahhoz, hogy az európai útra rátérhessenek, és a latin-germán civilizáció egyes eszményeit letelepítsék Oroszországban. A külső sajátosságok paradox és ellentmondásos összefonódása a határozottan nyugatias, belső tartalommal – ez mindig is az orosz forradalmi narodnyikság Achillesz-sarka volt.

A forradalmi narodnyikság éppen szocialista és nyugatias jellege miatt teljesen elfogadhatatlan az eurázsianizmus számára. **Az Eurázsia-eszme az orosz nemzeti kultúrát képviseli minden olyan kívánság nélkül, hogy azt bármiféle latin-germán életformára váltsa fel, sőt meg kívánja szabadítani az orosz kultúrát a latin-germán befolyástól és az önálló nemzeti fejlődés útjára akarja vezetni.** Magától értetődik, hogy az eurázsianizmus nem fogad el válogatás nélkül mindenfélét, ami az orosz népben sajátosságként él vagy valaha élt, és szintén válogat értékes és káros vagy lényegtelen között. De ennél a választásnál az eurázsianizmust nem az vezérli, hogy az adott orosz kultúra vagy népelet az Európából átvett egyik vagy másik jelenség megvalósítására alkalmas-e (legyen az a szocializmus vagy a demokratikus köztársaság), hanem kizárólag az, hogy mi az adott jelenség belső értéke az orosz nemzeti kultúrával való kapcsolatában. Ebből a szempontból kell különbséget tenni az alkalomszerű, az ideiglenes és az örökérvényű, mélyreható jelenségek, továbbá az alkotó, építő jellegű és romboló hatásúak között. Ily módon például az *obscsina*-rendszer, amelyhez a narodnyikok kifejezetten ragaszkodnak, egy átmeneti, a történelem során keletkezett, de annak folyamán eltűnésre ítélt

gazdálkodási forma: az *obscina* pusztulása és a magántulajdonra való áttérés elkerülhetetlen történelmi jelenség, amelyet semmilyen erőltetett intézkedéssel nem szabad feltartóztatni. Az eurázsianizmus az orosz sajátosságot hirdeti, amelynek éppen az *obscina*-gazdálkodás nem tartozik lényegi jegyei közé.

A népi világlátást és annak népművészetben való megnyilvánulását megfigyelve, a narodnyikok elhallgatták vagy a „tudatlanság” elemének tulajdonították az Isten akaratának engedelmességet népi alázatot, a cári hatalom idealizálását, az egyházi verseket, az ájtatosságot, a rituális vallásosságot, miközben a népi alapnak pontosan ezek a vonások adnak stabilitást, a nemzeti kultúra oldaláról tekintve pontosan ezek a legfőbb értékei. Ellenkezőleg, a narodnyikok a lázadás minden megnyilvánulását úgy a gondolkodásmódban, mint a népművészetben, tehát kifejezetten a nép „urakkal” szembeni gyűlöletét, a betyárokat eszményítő mondákat és énekeket, a papokon gúnyolódó meséket értékelik, noha világos, hogy ezek az egyértelműen negatív antikulturális és antiszociális megnyilvánulások semmilyen kulturális értelemben vett alkotói többletet nem hordoznak. Sőt mi több, a narodnyikok a népi pszichológia eme negatív elemeiben csak a sötét oldalt képesek értékelni: példának okáért az „urak” iránti gyűlöletet, ahányszor az „közösségi” volt, miközben pontosan ebben a formájában teszi tönkre a nemzeti egységet és kétségtelenül káros.

Amiben az eurázsianizmus alapvető módon elválik a narodnyikmozgalomtól, az a valláshoz fűződő viszonyában található. A narodnyikok, mint a szocialisták többségükben, ateisták, vagy végső esetben elvont deisták. A nép vallási életéből csak a racionális szektásságot tudták „felfogni” és értékelni. Az eurázsianizmus a pravoszlávia talaján áll, a kereszténység egyetlen, igazi formájának vallja azt, és felismeri, hogy a pravoszlávia pontosan ebben az egyhitű minőségében játszhat az orosz történelemben alkotószerepet. A pravoszlávia talaján állva mindenképp látni kell azt, hogy a protestantizmus és a racionális szektásság a vallás érzékelhető és hanyatló formáiként jelentkeznek. Például a stundizmus³ léte s a nép körében aratott eynéhány sikere, a baptizmus és más racionalista szekták az európaizálódás két évszázadának sajnálatos következményei, amikor a nemzet felső és alsó rétegeit egymástól szakadékként választották el. A műveltek és a félműveltek behunyták a szemüket a pravoszlávia lelki gazdagsága előtt, úgy tekintettek rá, mint paraszti vallásra, maguk megfertőződtek a nyugati kereszténység hanyatló formáival, viszont a kormányzat – amely pedig befagyasztotta és kizsigerelte az orosz egyházat, megfosztva minden kezdeményezéstől és a cselekvés szabadságától – nem hozott semmilyen intézkedést, hogy felemelje a papság színvonalát és semmit nem tett az igazi pravoszláv szellemű műveltség elterjesztésére. Ha a nép az orosz történelem e nehéz századaiban gyakran elhagyta az Egyházat, nem találta benne azt az igazi pravoszláv szellemiséget, amire tudat alatt vágyakozott, és engedett az olcsó racionalizmus csábításának, ami beszivárogtatott hozzá a művelteken és a félművelteken keresztül, leterelve őket a helyes útról – nos, ebben a szomorú jelenségben csak a betegség tünete látható. Természetesen a kormányzatnak sem volt igaza, amikor ezekkel a tünetekkel (ekkoriban rendőri intézkedésekkel is) harcolt, hiszen magát a betegséget kellett volna gyógyítani. De a narodnyikoknak, akik ezekben a tünetekben némi egészségeset véltek felfedezni, nekik még inkább nem volt igazuk. Még a racionalista szektásság szemszögéből sem szabad ezeket pozitív jelenségeknek tekinteni: vallásos szempontból ez degeneráció; kulturálisan nacionalista nézőpontból ez egy mikroba, ami bomlasztja a nemzeti egységet és gátolja az egész nemzet együttműködő munkáját a szellemi kultúra területén.

A kereszténység nem valamely meghatározott nemzeti kultúra eleme, hanem egy fermentum, ami képes bekerülni különféle kultúrákba és egy adott irányú fejlesztésre ösztönözni őket, miközben meghagyja eredetiségüket és sajátosságukat. Kivenni az orosz nemzeti tudatból a kereszténységet vagy helyettesíteni benne az igazi kereszténységet (tehát a pravoszláviát) a hanyatló-racionalista utánzattal, ez egyet jelent az orosz kultúra sterilizálásával és a felbomlás

3 Stunda: szektás irányzat, ami az orosz és ukrán parasztság körében terjedt el a 19. század második felében, a protestantizmus hatására jött létre, és később egybeolvadt a baptizmussal.

úttára vezetésével. Éppen ezért az eurázsianizmusnak a narodnyikmozgalomtól való különbözősége leginkább a vallási kérdés miatt zárja ki a két irányzat bármilyen közeledését. Ehhez képest a politikai különbözőség kevésbé lényeges.

BOLSEVIZMUS VAGY EURÁZSIANIZMUS

Végül érdemes még egy kérdésre rávilágítani, mégpedig ami az eurázsianizmus és a bolsevizmus kapcsolatát illeti. Az „éles” nyelvűek az eurázsianizmust néha megpróbálják „pravoszláv bolsevizmusként” vagy a „szlavofilizmus és a bolsevizmus törvénytelen kapcsolatának gyümölcseként” leírni. Bár mindenkinek tisztában kellene lennie ezeknek a *contradictio in adjectió*knak az ellentmondásosságával, mindazonáltal az eurázsianizmus és a bolsevizmus érintkezési pontjainak és különbözőségének kérdéskörét érdemes figyelmesebben szemügyre venni.

Az Eurázsia-eszme nemcsak egyes politikai formák, hanem minden olyan kultúra elutasításában megegyezik a bolsevizmussal, amely Oroszországban a forradalomig közvetlenül létezett és továbbélt a latin-germán Nyugat-országokban, valamint abbéli követelményében is, ami minden ilyen kultúra gyökeres megváltoztatását sürgeti. Az eurázsianizmus még az afrikai és ázsiai gyarmatokon robotoló népek felszabadítására biztató felhívásában is egyetért a bolsevizmussal.

De az összes felsorolt egyezés csupán külsődleges, formális. **A bolsevizmus és az eurázsianizmus belső mozgatórugói szögesen ellentétben állnak egymással.** A megszüntetésre ítélt kultúrát a bolsevikok „burzsoának”, az eurázsianisták „latin-germán” nevezik; és azt a kultúrát, amely ennek a helyére kell hogy lépjen, a bolsevikok „proletárnak”, az eurázsianisták pedig „nacionalistának” képzelik (Oroszország viszonylatában: eurázsianisták). A bolsevikok a marxista fogalomból indulnak ki arra vonatkozóan, hogy a kultúra meghatározott osztályokból tevődik össze, míg az Eurázsia-eszme követői a kultúrára úgy tekintenek, mint meghatározott etnikai egységek, a nemzet vagy a nemzeti csoportok tevékenységének termékére. Éppen ezért az eurázsianisták számára a „burzsoá” és a „proletár” kultúra felfogása abban az értelemben, ahogy a bolsevikok alkalmazzák, teljes mértékig látszólagos. Minden egyes társadalmilag rétegzett nemzetben az elit kultúrája több ponton eltér az alsó réteg kultúrájától. Egy normális, egészséges nemzeti szervezetben ez a különbség egyazon kultúra szintbeli különbségére korlátozódik. Ha ebben az elitet „burzsoáziának”, míg az alsó szintet „proletariátusnak” nevezik, akkor a burzsoá proletár kultúrával való felváltása a kultúra színvonalának csökkenéséhez, leegyszerűsödéséhez, műveletlenségéhez vezet, amelyet aligha lehet eszményképpént kitűzni. Az egészségtelen, európaizáció betegségével megfertőzött nemzetekben a vezető réteg kultúrája az alsó szintek kultúrájától nem annyira mennyiségileg (fokozatait tekintve), inkább minőségileg különbözik: azaz az alsó réteg, amely valaha az ősi nemzeti kultúra alapját alkotta, tovább él a kultúra törmelékével, míg a vezető réteg egy másik, külföldi, latin-germán kultúra felső szintjét foglalja el. Középen, az alsó réteg és az elit közt helyezkedik el a mindenféle kultúra nélküli emberek rétege, akik elszakadtak az alsó szinttől, de a vezető réteget sem érik el, éppen az adott nemzetben részt vevő mindkét kultúra minőségi különbözősége folytán. Az új kultúra létrehozásának igényét azzal számolva lehet csak támasztani, hogy a felül és az alul lévő társadalmi szintek között lévő kulturális különbség ne minőségileg, hanem a fokozatok között érvényesüljön. Csak e feltétel mellett lehet felszámolni a nemzet középső rétegeinek kulturátlanságát, s válik a nemzeti szervezet kulturális értelemben teljesértékűvé, egészségessé és fejlődőképessé, úgy az elit, mint az alsó rétegek esetében. Pontosan ezt hirdeti az eurázsianizmus! Azonban világos, hogy ebben az esetben nem a kultúra klasszikus, hanem etnikai természetű megváltoztatásáról van szó.

A bolsevikok természetesen teljesen alkalmatlannak bizonyultak arra, hogy beteljesítsék azt, amit kieszeltek, azaz hogy a régi kultúra helyére valami újat hozzanak létre. „Proletár kultúránk” vagy elvadult formában, vagy

Kelet – Alexander Nyevszkij
az azonos című filmből
(Szergej M. Eisenstein, 1938)
(www.criterion.com)

valamilyen, a régi, általuk burzsoának tartott kultúra feletti paródiában jut kifejezésre. Mindkét esetben mindez egyszerű pusztításra korlátozódik anélkül, hogy bármi új létrejönne. Az új kultúra sehogy sem valósul meg – ennek legfőbb bizonyága magában a bolsevizmus teoretikai premisszáinak hazugságában és a „kultúra proletárrá váló” épületének a megvalósíthatatlanságában rejlik. A „proletár kultúra” felfogása tartalmatlan, mivel a proletariátus gazdasági fogalmát, a gazdasági jegyeket leszámítva megfosztották a konkrét kultúra minden más jellegétől. Egészen más a helyzet a nemzeti kultúra felfogásával, mivel minden nemzet, amely egy meghatározott kultúra tényleges és potenciális hordozójaként és létrehozójaként jelenik meg, már magában a felfogásban tartalmazza a kulturális építkezés elemeinek konkrét jegyeit és irányzatát. Éppen ezért az új kultúrát csak is egy olyan különálló nemzet kultúrájaként lehet létrehozni, ami ezidáig nem bírt önálló kultúrával vagy a külföldi kultúrák nyomasztó befolyása alatt állt.

Mindebből az következik, hogy ha a bolsevizmus és az eurázsianizmus közös feladatai közt jelentkezik a régi kultúra elutasítása és egy új kultúra létrehozására való igény, akkor a bolsevizmus a két feladat közül csupán az elsőt képes elvégezni, a másikat már nem. De az első feladat teljesítése az egyidejű létrehozás nélkül semmi más, mint rombolás, így természetesen nem hozhat áldásos eredményeket. Tehát annak ellenére, hogy a bolsevikok pusztító munkája gyakran pontosan az európai kultúra oroszországi honosításának azon eredményeire irányul, amelyeket az eurázsianisták is kiirtás alá esőnek tartanak, az eurázsianizmus ennek a romboló munkának az egészét mégsem üdvözölheti. Ami szintén a bolsevikokig tartó időszak teremtő kísérleteit illeti, ezek az eurázsianizmusból a legelutasítóbb magatartást váltják ki, hiszen ezek vagy át vannak hatva a marxista utópizmustól, vagy arra irányulnak, hogy a latin-germán civilizáció még újabb elemeit ültessék el az orosz földben, ráadásul szintén magukban hordozzák a latin-germán civilizáció elfajulásának és hanyatlásának nyilvánvaló jegyeit.

Az eurázsianizmus a világ összes népét felszólítja arra, hogy szabaduljanak fel a latin-germán kultúra befolyása alól, és lépjenek újra saját nemzeti kultúrájuk kidolgozásának ösvényére. Ehelyütt az eurázsianizmus elismeri, hogy a latin-germán kultúra hatása főleg az ún. „civilizáltaknak” a „gyarmati népek” feletti

gazdasági uralmának köszönhetően erősödött meg, s ezért egyidejűleg felszólít a gazdasági uralom alól való felszabadítási harcra is. De ez a gazdasági emancipáció nem lehet öncél, hanem csakis a latin-germán kultúra alóli felszabadulás egyik szükséges feltétele – **a felszabadulás elképzelhetetlen a nemzeti kultúra egységének egyidejű megszilárdítása és önálló fejlődése nélkül.**

A bolsevikok minden ezt érintő kérdésben csak a velük szembenálló célkitűzéseket üldözik. Ők csupán játékot űznek a nacionalista hangulatokkal és az ázsiai népek önértékelésével, úgy tekintenek ezekre az érzelmekre, mintha csak az Ázsiában lévő társadalmi forradalmak felemelésének szükséges eszközei lennének, ami nem annyira a „civilizált” hatalmak gazdasági fölényének eltörléséhez kell, inkább arra alkalmas, hogy berendezzék saját „proletár” kultúrájú kommunista rendszerüket, amely lényegét tekintve antinacionalista, és az európai civilizáció legtagadóbb elemeire épül, amely majd torz végkifejlethez vezet. Az ázsiai nacionalizmus előmozdításának a leple alatt a bolsevizmus eltörlötte a nivelláló „civilizációs” kultúrahordozót, még a latin-germán, gyarmatosító imperialistáknál is radikálisabb módon. A bolsevikok nem a történelmi múlttal átöröklődött, igazi nemzeti kultúra létrehozásához, hanem minden nemzeti alap megsemmisítéséhez és szétrombolásához akarják eljuttatni Ázsia és Oroszország összes népét.

TEREMTŐ MUNKA

Összegezve: a bolsevizmus pusztító, míg az eurázsianizmus teremtő mozgalom. Szögesen szembenállnak egymással és köztük semmiféle együttműködés nem képzelhető el. Ez a szembenállás nem véletlen, hanem a két mozgalom belső lényegéből fakad. A bolsevizmus istentagadó, az eurázsianizmus pedig vallásos, istenhívő mozgalom. Mély belső kapcsolat rejlik a Teremtő harcos tagadása és az eredeti, pozitív jellegű teremtésre való alkalmatlanság között, valamint a Logosz istenkáromló elutasítása és a racionalisztikus utópizmus között, amely ellentmond az élet természeti rendjének. Azonban a természet nem tűri el a totális pusztítást. Hatalmában áll, hogy megkövetelje a teremtést, és előbb-utóbb pusztulásra ítél minden olyat, ami alkalmatlan a pozitív jellegű munkára. A tagadó szellem minden egyes teremtményére, így a bolsevizmusra is jellemző, hogy ügyes a pusztításban, de a teremtéshez már nem elég bölcs. Pontosan emiatt kell pusztulnia, és magát a szembenálló, istenhívő és alkotó erővel felváltania. Lehetséges, hogy ez az erő az eurázsianizmus lesz – a jövő majd megmutatja. De sem a restauráló ideológia (ami létrehozás helyett csak javít, a lerombolt régít annak egykori állapotában építi újjá), sem a narodnyikmozgalom (amely ugyanolyan képtelen, mint a bolsevizmus a kulturális építkezés Isten által életre hívott, pozitív feladataira) nincs birtokában a pozitív alkotás jegyeinek, hiszen egyaránt szennyezettek az európai civilizáció vadhajításainak hanyatló ideológiáival. A bolsevizmus pozitív jelentése lehetségesen abban áll, hogy álarcot öltve, a sátánt leplezetlen alakban fedi fel mindenkinek, és sokakat így – a sátán létezésének bizonyosságán keresztül – vezet el az istenhithez. A bolsevizmus mélyen felszántotta az orosz ugart, kiforgatta a felszínre az alsó rétegeket, és alulra kerültek azok a rétegek, amelyek azelőtt a felszínen feküdtek – az is lehet, hogy amikor az új nemzeti kultúra létrehozására új emberekre lesz szükség, akkor azokat találják meg, akiket a bolsevizmus véletlenül emelt az orosz élet felszínére. A bolsevizmus által létrehozott új emberek, akik a pozitív teremtésre való képesség jegyeinek nincsenek birtokában, életképtelennek bizonyulnak, és természetesen az őket életre hívó eszmével együtt fognak elpusztulni. Nem valamiféle külső beavatkozás révén vesznek el, hanem azért, mert a természet nem csak az ürességet, de a teljes pusztulást és a tagadást sem tűri el, és megköveteli a létrehozást, az alkotást.

Igazi, pozitív munka csak a nemzeti alapelv jóváhagyásakor, valamint az embernek és a nemzetnek a világegyetem Teremtőjével való vallásos érzülete mellett lehetséges. ■

(Fordította: Hollósy Katalin)